

УДК 581.9:582:001.4:582.542(477.72)

В.В. Шаповал

*Біосферний заповідник "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН
вул. Фрунзе, 13, смт Асканія-Нова, Чаплинський р-н, Херсонська обл., 75230 Україна*

РОДИНА POACEAE BARNHART (GRAMINEAE JUSS.) У ФЛОРИ АСКАНІЙСЬКОГО СТЕПУ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА НОМЕНКЛАТУРНО-ТАКСОНОМІЧНА РЕДАКЦІЯ

Асканійський степ, конспект судинної флори, родина Poaceae, критичний аналіз, синоніміка, номенклатурно-таксономічна редакція

РОДИНА POACEAE BARNHART (GRAMINEAE JUSS.) У ФЛОРИ АСКАНІЙСЬКОГО СТЕПУ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА НОМЕНКЛАТУРНО-ТАКСОНОМІЧНА РЕДАКЦІЯ. В.В. Шаповал. – За результатами реінвентаризаційних обстежень судинної флори асканійського степу 2003–2010 рр., аналізу попередніх флористичних зведень та критичної ревізії гербарних колекцій подано конспект родини Poaceae, що об'єднує 62 види. Розібрано їх синоніми з попередніх зведень флори, окремих спеціальних публікацій та гербарних колекцій, у т.ч. некоректні номенклатурні цитати. Текст анотації містить характеристику чисельності, поширеності та екологічної приуроченості виду, зазначені його конкретні локалітети, фітоценотичний статус, гербарні зразки з інвентарними номерами у колекційних фондах ASCN та KHEM, перелік робіт, де цитується вид з достеменною приналежністю до території сучасного природного ядра. Зі списку родини вилучено 8 видів, ще 3 наведено з критичним статусом, 8 реєструються уперше.

СЕМЕЙСТВО POACEAE BARNHART (GRAMINEAE JUSS.) ВО ФЛОРЕ АСКАНІЙСКОЙ СТЕПИ: КРИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И НОМЕНКЛАТУРНО-ТАКСОНОМИЧЕСКАЯ РЕДАКЦИЯ. В.В. Шаповал. – По результатам реинвентаризационных обследований сосудистой флоры асканийской степи 2003–2010 гг., анализа предыдущих флористических сводок и критической ревизии гербарных коллекций представлен конспект семейства Poaceae, объединяющий 62 вида. Разобраны их синонимы из предыдущих сводок флоры, отдельных специальных публикаций и гербарных коллекций, в т.ч. некорректные номенклатурные цитаты. Текст аннотации содержит характеристику численности, распространенности и экологической приуроченности вида, указаны его конкретные локалитеты, фитоценотический статус, гербарные образцы с инвентарными номерами в коллекционных фондах ASCN и KHEM, перечень работ, где цитируется вид с точной принадлежностью к территории современного природного ядра. Из списка семейства исключены 8 видов, еще 3 приведены с критическим статусом, 8 регистрируются впервые.

FAMILY POACEAE BARNHART (GRAMINEAE JUSS.) IN FLORA OF ASKANIAN STEPPE: A CRITICAL ANALYSIS AND NOMENCLATURAL AND TAXONOMIC EDITION. V.V. Shapoval. – An abstract of Poaceae family, uniting of 62 species is presented according to results of re-inventory monitoring of vascular flora of the askanian steppe for 2003–2010, an analysis of previous floristic reports and critical inspection of herbarium collections. The synonyms of these species are developed from previous reports of flora, some publications and herbarium collections, including inconsistent nomenclatural quotations. The annotation contains a characteristic of numbers, prevalence and ecotopic preference of species. Its specific localities, phytocenotic status, herbarium specimens with inventory numbers are listed in collectible funds of ASCN and KHEM, and also a list of papers where a species is quoted with certain belonging to territory of the present core area. The 8 species are excluded from the family's list, another 3 are given with critical status and 8 species are recorded for the first time.

Поширені конспекти флор, флористичні списки і чеклісти, попри стандартну, досить формальну структуру і прикру монотонність, є запорукою поступу у пізнанні об'єму флори, її організації та окремих тенденцій у багаторічному вимірі. Це узагальнений зріз знань на конкретному етапі, цілком закономірний і необхідний при накопиченні матеріалу щодо змін складу, оцінки чисельності та поширеності, конкретизації існуючих та фіксації нових

місцезростань рослин у ході натурних реінвентаризаційних обстежень, ревізії гербарних колекцій, критичного аналізу попередніх флористичних зведень та окремих публікацій по флорі регіону. Проблема лише у тому, що подібні зрізи лишаються і будуть періодичними, без претензій на "остаточний вердикт" у констатації об'єму, таксономічного складу флори і його номенклатурної редакції. Разом із тим, ядро флори та її "контури" у ході багаторічних планомірних досліджень виразно окреслюються, стабілізується загальний об'єм флористичного списку, а зміни починають носити уточнюючий, коригуючий характер.

У цьому контексті флора асканійського степу позиціонує себе не надто "принадним" об'єктом флористичного пошуку, оскільки історія її стаціонарних досліджень сягає глибини понад 170 р., існує ряд детальних флористичних зведень цієї території (Teetzmann, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990) з сучасною площею усього 11054 га, причому сама флора природно збіднена: "Число растений, произрастающих на территории Аскания-Нова, поразительно невелико", "Прежде всего бросается в глаза... удивительное убожество Асканийской флоры" (Пачоский, 1923, с. 97, 135). Проте, задачі та акценти сучасних флористичних робіт полягають не лише і не стільки у збільшенні загального списку флори, а його ретельній ревізії та номенклатурній переоцінці з "фільтрацією" ненадійних, критичних і застарілих даних.

Останнє флористичне зведення природного ядра Біосферного заповідника "Асканія-Нова" оприлюднене Є.П. Веденьковим у 1989 р.¹ (Веденьков, 1989). Практично пристайно за часом – у 1990 р. – склад флори уточнено Л.Д. Слоновою (Елонова, 1990): за цими матеріалами флора судинних рослин степу об'єднує 478 видів, 237 родів та 56 родин; до родини Роасеае Barnhart, зокрема, належать 55 видів із 29 родів. Таким чином, конспект 1990 р. відображає остаточні результати реінвентаризації судинної флори асканійського степу 1986–1990 рр. Безперечно, ці матеріали є застарілими, не відповідають актуальному стану флори, сучасним філогенетичним системам і набутим матеріалам молекулярно-генетичної систематики, відтак потребують нагальних натурних обстежень, критичного аналізу та номенклатурної редакції у руслі численних і кардинальних змін у розумінні рангу та об'єму ряду таксономічних одиниць.

Критико-таксономічний аналіз та номенклатурну редакцію сучасного складу родини Роасеае у флорі природного ядра Біосферного заповідника "Асканія-Нова" здійснено у рамках загальної реінвентаризації флори судинних рослин за період 2003–2010 рр. За результатами поточних обстежень, аналізу попередніх флористичних зведень та критичної ревізії гербарних колекцій конспект судинної флори асканійського степу складає 509 видів (Sharoval, 2010), при цьому флору Роасеае репрезентують 62 види (12,2% загального об'єму).

Методика досліджень

Збір матеріалу. Реінвентаризацію судинної флори виконано традиційними експедиційно-маршрутними методами з фіксацією місцезростань рослин у системі квартальної мережі масивів "Південний" та "Північний" або загонів Великого Чапельського поду. Окремі локалітети визначались за DMS-координатами навігатором Lowrance iFinder з 12-канальним GPS/WAAS приймачем та подальшою обробкою у програмах Google Earth_4.3.0.0 та Ozi Explorer_3.95. Місце і час флористичних обстежень обирались з огляду на еколого-ценотичну нішу, екологічну та рельєфну приуроченість конкретного виду (плакори, схили, поди, лощини, арики, порушені ґрунти, збої тощо), специфіку його життєвого циклу та феноритму. Отримані результати узгоджено з даними існуючих флористичних інвентаризацій асканійського степу XIX–XX ст. (Teetzmann, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990), класичних "флор", монографічних обробок та сучасних флористичних зведень по регіону (цитуються по ходу анотацій у конспекті флори), матеріалами гербарних фондів Біосферного заповідника "Асканія-Нова" [ASCN], Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України [KW], Херсонського державного університету [KHER], Херсонського краєзнав-

¹ "В настоящей работе приводится список видов цветковых заповедной степи по состоянию изученности флоры на начало 1986 г." (Веденьков, 1989, с. 6).

чого музею [KHEM], Нікітського ботанічного саду – ННЦ НААН [YALT], Ботанічного інституту РАН ім. В.Л. Комарова [LE].

Таксономічний підхід та номенклатура. У роботі прийнято монотипічну концепцію виду, але цей принцип дотримано у загальних рисах, не абсолютно, з огляду на таксономічну специфіку, гетерогенність і різномасштабність флористичного складу, традиції і різнобічні підходи до об'єму і статусу окремого виду у сучасних монографічних обробках. При цьому, позиція монографа, хоч і не безапеляційна, але логічно позиціонує себе вагомим аргументом, що фокусує та регламентує різні точки зору і концепції.

Номенклатура подається за чеклістом судинної флори України (Mosyakin & Fedoronchuk, 1999) та номенклатурно-таксономічною базою International Plant Names Index (IPNI) [www.ipni.org], у руслі сучасних номенклатурно-таксономічних обробок та згідно з регіональними конспектами і спеціальними роботами з критико-таксономічного аналізу і типіфікації судинних рослин (Цвелёв, 2006; Szerepanov, 2007; Остапко и др., 2010 та ін.).

Об'єм списку. До конспекту флори Poaceae потрапили усі аборигенні та занесені види, що зростають на території природного ядра. Похідні з культури позначені знаком "*", спонтанно зростаючі культурні ("утеклі") – "!". Уперше знайдені види номінуються зі знаком "+", критичні, що цитуються за літературою і не підтверджуються гербарними зборами та останніми зустрічами, мають помітку "?". Знак "—" означає види, виключені зі списку з супутнім коментарем причин.

Структура конспекту. Роди та види каталогізуються за абеткою з метою практичності (зручності) подальшої роботи з конспектом. Таким чином, не стали переймати поширений варіант тотальної "філогенізації" конспекту флори – з родами і видами (у рамках секцій роду), що перекреслює його дорадчий потенціал та функціональність. У цьому легко переконатись на прикладі окремих флористичних зведень асканійського степу (Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989), де пошук конкретного виду, за браком таксономічного покажчика, вимагає виснажливого перегляду усього складу родини.

У поданому конспекті зазначено латинську та українську (за "Определителем...", 1987 та окремі зі "Словника...", 2004 і "Тримоного словника..." (Зиман та ін., 2008)) назви виду, усі його синоніми (виключно з попередніх зведень флори асканійського степу, окремих спеціальних публікацій чи гербарних колекцій), у т.ч. неправильно вживані та некоректні номенклатурні назви – "misapplied names", позначені у конспекті через "auct.", "auct. non..." або "auct. non..., p.p." тощо). Текст анотації починається з характеристики чисельності, поширеності та екологічної приуроченості виду, зазначаються його конкретні локалітети, фітоценотичний статус (домінант, едифікатор та ін.), наявність гербарних зразків у колекційних фондах ASCN та KHEM з відповідними інвентарними номерами, перелік робіт, де цитується вид з конкретною приналежністю до території сучасного природного ядра.

Результати досліджень

Нижче подається конспект родини Poaceae Barnhart (Gramineae Juss.) флори асканійського степу (природного ядра Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН, площею 11054 га), складений за результатами поточних натурних обстежень, аналізу попередніх флористичних зведень, класичних та сучасних монографічних обробок, окремих регіональних публікацій та критичної ревізії гербарію ASCN з переглядом інших гербарних колекцій:

1. *AEGILOPS cylindrica* Host (егілопс, оводник циліндричний) – дигресійні екотопи, забур'янені місцини, межі, дороги. Великий Чапельський під, спорадично (заг. № 5 – у масі); мас. "Південний" та "Північний": кв. 19, 23, 26, 42, 59, 89 та ін., зрідка. Адвентивний асектатор вторинних степових фітоценозів. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02126–02128, 02623–02625, 02629–02631, 02639, 06192, 06882, 06883, 12624–12626, 14236, 14706.

2. *AGROPYRON desertorum* (Fisch. ex Link) Schult. & Schult. f. [*Triticum desertorum* Fisch. ex Link (Teetzmann, 1845)] (житняк пустельний) – за Є.П. Веденьковим (Веденьков, 1989, с. 11): "Очень редок. Южный, бывшая овцеферма "Товарчийский". Адвентивный

созидификатор вторичных степных ценозов". У флористичному списку Ф. Тецманна (Teetzmänn, 1845), що охоплює ангалт-кетенські маєтки "Асканія-Нова" і "Дофіне" (околиці с. Роздольного Каланчацького р-ну Херсонської обл.)¹, "причетність" *T. desertorum* до флори асканійського степу непевна, але за гербарними зразками 1971–1987 рр. та сучасними зборами *A. desertorum* поширений на території мас. "Північний" (кв. 14), мас. "Південний": кв. 33 (збої поруч з колишньою фермою "Товарчийський"), 35, діл. "Успенівка" (кв. 84, при дорозі, по прооранках), – та Великого Чапельського поду (заг. № 7, пд.-зх. схил). Зрідка. Цит.: Teetzmänn, 1845; Веденьков, Водоп'янова, 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02728, 02729, 10051–10055, 10117, 10118.

– *A. fragile* (Roth) P. Candargy [*A. sibiricum* (Willd.) P. Beauv. (Веденьков, Водоп'янова, 1977; ASCN: Водоп'янова, 1971 г.)] (ж. ламкий) – зазначається у списку Є.П. Веденькова (Веденьков, 1989) з околиць ферми "Товарчийський" (мас. "Південний", кв. 33). Описана "знахідка" є критичною сама по собі, а існуючі 2 гербарні зразки *A. sibiricum* (ASCN: № 02730, 02732. Leg. & det. В.Г. Водоп'янова, 8.06.1971) переконують у цьому остаточно (Notae criticae: *A. desertorum* (Fisch. ex Link) Schult. & Schult. f. Det. V. Sharoval, 8.01.2011). Цит.: Веденьков, Водоп'янова, 1977; Веденьков, 1989.

3. *A. imbricatum* Roem. & Schult.² [*A. cristatum* auct. non (L.) P. Beauv., p.p. (Пачоский, 1923), *A. pectinatum* auct. non (M. Bieb.) P. Beauv., p.p. (Веденьков, 1989; Елонова, 1990)] (ж. черепитчастий) – плакори та сухі схили: мас. "Південний" і "Північний", кв. 21, 25, 29, 33, 36, 41 та ін. Досить часто. Автохтонний коедифікатор корінних і вторинних степових угруповань. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02717–02721, 02733–02737, 06198, 11520.

– *A. lavrenkoanum* Prokud. (ж. Лавренків) – уперше згадується Є.П. Веденьковим (Веденьков, 1989, с. 11): "Обычен. Плакоры, Северный, Южный". Потому цитується Л.Д. Єловою (Елонова, 1990) без анотації. Проте, усі гербарні збори *A. lavrenkoanum* з території асканійського степу (ASCN: № 01723, 02722, 02731, 06253–06255, 10040, 10111, 10119, 10120, 10122, 10123) репрезентують *A. pectinatum* (Notae criticae L. Gubar, 1–6.06.2009). Цит.: Веденьков, 1989; Елонова, 1990.

4. *A. pectinatum* (M. Bieb.) P. Beauv. [*Triticum cristatum* auct. non (L.) Schreb., p.p. (Пачоский, 1904), *Agropyron cristatum* auct. non (L.) P. Beauv., p.p. (Пачоский, 1923³), *A. pectiniforme* Roem. & Schult. (Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974)] (ж. гребінчастий) – плакорний степ, сухі схили, часто у порушених екотопах (протипожежні прооранки, бутани байбаковин, борозни, вирви тощо). Численний. Автохтонний едифікатор та коедифікатор степових угруповань. Цит.: Пачоский, 1904, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02245–02248, 02475–02480, 02715, 02716, 10034–10039, 10112–10116, 11519, 11869, 12376, 14239, 14240, 14571, 14572.

– *AGROSTIS alba* auct. (мітлиця біла) – єдина застаріла вказівка, що, мабуть, не стосується флори степу. І не цілком зрозуміло про що саме йдеться: *A. stolonifera* L., *A. gigantea* Roth чи *A. alba* L. [= *Poa nemoralis* L.]. При цьому і *Agrostis alba* L., і *Poa nemoralis* L. значаться у наступних списках Й.К. Пачоського (Пачоский, 1923) та Є.І. Короткової (1964) з території дендропарку. Цит.: Teetzmänn, 1845.

¹ У рукописі Ф. Тецманна "Ueber die Südrussischen Steppen und über die darin im Taurischen Gouvernement belegen Beisitzungen des Herzogs von Anhalt-Kothen" (написано у січні 1842 р.), де подається флористичний список, були спеціальні примітки "D", що показують належність рослин до приморської флори маєтку "Дофіне", але останні не збереглися у оригіналі публікації (Teetzmänn, 1845) та її перекладі 1926 р. (Теетцман, 1926). Таким чином, анонсується лише сам факт цих приміток: "Diejenigen Pflanzen, die allein nur dem Meeres-Ufer angehören, und die in den inneren Steppen nicht gefunden werden, sind mit D bezeichnet" (Teetzmänn, 1845, s. 120), "Ті рослини, що ростуть тільки на березі моря, а в степах не трапляються, означено літерою D" (Теетцман, 1926, с. 137).

² *Agropyron cristatum* (L.) Gaertn. ssp. *pectinatum* (M. Bieb.) Tzvelev var. *imbricatum* (Roem. & Schult.) Beck у конспекті Роасеає Східної Європи (Цвелев, 2006) розглядається у ранзі самостійного виду.

³ "По целинным степям, обильно... Попадается видоизмененная с голыми колосками var. *pectinatum* M.B. (sp.) и с пушистыми – var. *imbricatum* M.B. (sp.)" (Пачоский, 1923, с. 134).

+5. *ALOPECURUS aequalis* Sobol. (китник рудий) – Великий Чапельський під, по берегах штучних водойм (заг. № 6). Адвентивний асектатор у лучно-болотних фітоценозах. Зрідка. Цит.: Шаповал, 2006. ASCN: 2 герб. арк. без №.

6. *A. pratensis* L. [*A. ventricosus* auct. non Pers. (ASCN: Илличевский, 1947 г.¹)] (к. лучний) – поди, лощини, прилеглі схили та, почасти, плакори. Автохтонний асектатор олучнених, коедифікатор лучних та лучно-болотних угруповань; локально виступає едифікатором. Великий Чапельський під – у масі, чисельність різко зростає при затопленні; мас. "Південний" та "Північний" – спорадично. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02321–02323, 02408–02431, 02432, 06179, 07959–07961, 11521, 11879, 12355, 14242, 14709.

+7. *ANISANTHA sterilis* (L.) Nevski [*Bromus sterilis* L. (Teetzmänn, 1845)] (стоколосія, нерівноквітник непліда(ий)) – під. околиці Великого Чапельського поду, прилеглі до дендропарку (заг. № 5, 8, 9). Поодинокі екземпляри. Цит.: Teetzmänn, 1845²; Шаповал, 2006. ASCN: 1 герб. арк. без №.

8. *A. tectorum* (L.) Nevski [*Bromus tectorum* L. (Пачоский, 1923; Короткова, 1964), *Zerna tectorum* (L.) Panz. (Веденьков, Водоп'янова 1974)] (с. покрівельна) – дигресійні екотопи: забур'янені місцини, межі, збої, протипожежні прооранки, зоогенні викиди ґрунту, дороги. Адвентивний едифікатор та асектатор порушених зональних угруповань. Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02193–02195, 10476, 10477, 12664, 12689, 14251, 14552, 14553.

+9. *APERA maritima* Klovov (метлюг приморський) – Великий Чапельський під: заг. № 5, по узбіччю дороги. Адвентивний асектатор. Поодинокі екземпляри. ASCN: 1 герб. арк. без № (Leg. & det. Л.М. Губар, 17.06.2011).

+10. *ARRHENATHERUM elatius* (L.) J. Presl & C. Presl (французький райграс високий) – Великий Чапельський під: заг. № 4/6, попід загороджувальною сіткою (усього 2 екземпляри), заг. № 5, у рудеральному екотопі (поруч з "Північними воротами", де проходить екскурсійний маршрут через загопи поду та дендрологічний парк. Безперечно, рослина занесена з парку³, але цілком здатна утриматись у лучних фітоценозах поду. Цит.: Шаповал, 2006. ASCN: 1 герб. арк. без №.

11. *BECKMANNIA eruciformis* (L.) Host (бекманія, зубровник звичайна(ий)) – Великий Чапельський під, спорадично по берегах штучних водойм, мікрозападинах, баюрах. У масі при затопленні днища. Автохтонний коедифікатор лучних та лучно-болотних угруповань. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02311–02313, 02439–02449, 02537–02551, 02702, 06178, 06246, 06247, 06895, 11523, 12641–12643, 14248, 14708, 14725.

– (*) *BRACHIARIA mutica* (Forssk.) Stapf [*Panicum muticum* Forssk. (Teetzmänn, 1845)] (параграс тупий) – причетність цього тропічного африканського злаку до флори асканійського степу виключається сама собою. Де конкретно його знайдено (безперечно, у культурі) – питання другорядне. Цит.: Teetzmänn, 1845.

12. *BROMOPSIS inermis* (Leyss.) Holub [*Bromus inermis* Leyss. (Пачоский, 1923; Короткова, 1964), *Zerna inermis* (Leyss.) Lindm. (Веденьков, Водоп'янова 1974)] (стоколосник, кострець безостий) – по схилах, мікрозападинах, водозбірних улоговинах і подах. Автохтонний едифікатор та коедифікатор корінних і вторинних лучних і лучно-степових угруповань. Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01987–01993, 02333–02335, 02450–02474, 06190, 07955, 11531, 11862, 12354, 12676, 14252, 14554, 14555.

¹ Єдиний гербарний зразок *Alopecurus ventricosus* Pers. (ASCN: № 02431. "Край Большого Чапельского пода". Leg. & det. С. Илличевский, 16.05.1947) виявився "банальним" *A. pratensis* L.

² Припускаємо, що вказівка Ф. Тецманна (Teetzmänn, 1845) стосується прилеглої до степу території. Так, у наступному списку Й.К. Пачоського (1923, с. 134) *Bromus sterilis* значиться як "сорное в парке". Зростає тут часто по олучнених умброфітних екотопах (Гавриленко та ін., 2008). З іншого боку, це могла бути і поширена у масі та габітуально подібна *Anisantha tectorum*, що не згадується чомусь Ф. Тецманном (Teetzmänn, 1845).

³ "*Arrhenatherum elatius* M. et K. Одичалый в парке – местами даже обильно... В таком одичалом состоянии французский рай-грас растет там уже свыше 20 лет" (Пачоский, 1923, с. 132).

13. *B. riparia* (Rehman) Holub [*Bromus riparius* Rehman (Пачоский, 1923; Короткова, 1964), *Zerna riparia* (Rehman) Nevski (Веденьков, Водоп'янова 1974)] (с., к. прибережний) – по схилах депресій, у лощинах: мас. "Південний" (кв. 25, 30, 45, 68 та ін.), мас. "Північний" (кв. 13, 19, 20). Автохтонний коедифікатор лучно-степових угруповань. Спорадично. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02481–02486, 06187, 06191, 07956, 10620–10623, 11863, 12356, 14250, 14251.

14. *BROMUS arvensis* L. (стоколос польовий) – Великий Чапельський під (заг. № 1, 6, 7), мас. "Південний" (кв. 61, 64). Автохтонний асектатор порушених степових фітоценозів. Спорадично. Цит.: Teetzmann, 1845; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01663–01667, 02704, 06916, 07468, 07506, 14719.

15. *B. japonicus* Thunb. [*B. patulus* Mert. & W.D.J. Koch (Пачоский, 1923)] (с. японський) – Великий Чапельський під (заг. № 1, 3–7), мас. "Південний" (кв. 33, 52, 75). Адвентивний асектатор олущених угруповань. Спорадично. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02703, 01668–01678, 12440.

16. *B. squarrosus* L. (с. розчепірений) – плакори та схили, у порушених екотопах. Автохтонний асектатор дигресійних степових і лучно-степових угруповань. Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01643–01662, 01679–01688, 02291–02295, 02705–02709, 07727–07733, 08668, 11423, 11524, 12632, 14232, 14544, 14546.

17. *CALAMAGROSTIS epigeios* (L.) Roth [*Arundo epigeios* L. (Teetzmann, 1845)] (куничник наземний, звичайний) – Великий Чапельський під: заг. № 7, (зх. схил у р-ні Ільїнського водоскиду, по пн.-сх. краю днища), заг. № 6 (пн. частина); мас. "Північний" (15/16 кв.), мас. "Південний" (кв. 75, у пн.-сх. куті). Адвентивний асектатор лучно-степових угруповань. Зрідка. Цит.: Teetzmann, 1845; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02306, 08088–08092.

– *CLEISTOGENES bulgarica* (Bornm.) Keng [*Festuca serotina* auct. non L., *Molinia serotina* auct. non (L.) Mert. & W.D.J. Koch (Teetzmann, 1845)] (двозубка, зміївка болгарська) – єдина непевна вказівка. Цит.: Teetzmann, 1845.

18. *CRYPsis alopecuroides* (Piller & Mitterp.) Schrad. [*Heleochloa alopecuroides* (Piller et Mitterp.) Host ex Roem. (Пачоский, 1923)] (скритниця китникова) – Великий Чапельський під, по збитих берегах водойм, у центральній заболоченій частині днища; мас. "Південний", під у 75 кв. Автохтонний¹ асектатор лучних та лучно-болотних угруповань. Зрідка. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02189–02192, 10110, 14229, 14716. KHEM: № 4190/4.

19. *C. schoenoides* (L.) Lam. [*Heleochloa schoenoides* (L.) Host ex Roem. (Пачоский, 1923)] (с. сашникова) – Великий Чапельський під: по днищу та берегах штучних водойм, сирих і пересохлих місцинах. Автохтонний асектатор у лучних та лучно-болотних фітоценозах. Зрідка. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 10106–10109.

+20. *CYNODON dactylon* (L.) Pers. (свинорий пальчастий) – Великий Чапельський під (заг. № 4, "герцогський вал", по збитому ґрунті). Поодинокі особини. Вірогідно, рослина випадково занесена з дендрологічного парку, де зростає по олущених екотопах, що межують із загонами поду (р-н "дзеркальних ставків"). Цит.: Шаповал, 2006. ASCN: 1 герб. арк. без №.

21. *DACTYLIS glomerata* L. (грязиця збірна) – Великий Чапельський під (центральна частина днища), мас. "Південний": кв. 59, 60, 76, 77, западини, старі дороги, межі. Адвентивний асектатор степових порушених угруповань. Винятково рідко. Цит.: Веденьков, Водоп'янова 1974.

¹ На думку Є.П. Веденькова (Веденьков, 1989), *Crypsis alopecuroides* та *C. schoenoides* є адвентивними рослинами у флорі асканійського степу та Великого Чапельського поду зокрема. Але їх інтразональна фітоценотична приуроченість та поширеність у подах регіону дисонують з цією тезою. Не суперечать аборигенній природі і слабкі синантропні риси *C. alopecuroides* та *C. schoenoides* (геміапофіти чи евентапофіти).

п'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02222, 02223, 06248, 12630, 12631.

22. *Echinochloa crusgalli* (L.) P. Beauv. [*Panicum cruss galli* L. (Teetzmänn, 1845)] (плоскуха звичайна, півняче просо) – Великий Чапельський під, у масі по берегах штучних водойм; мас. "Південний", 54 кв. Адвентивний асектатор та коедифікатор порушених лучних і лучно-степових угруповань. Цит.¹: Teetzmänn, 1845; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01979–01983, 02320, 06203, 07977, 12636–12640, 12650.

– *ELYTRIGIA bessarabica* (Săvul. ex Rayss) Prokud. [*Triticum junceum* auct. non L. (Teetzmänn, 1845)] (пирій бессарабський) – безперечно, стосується приморської флори ангалт-кетенського маєтку Дофіне (літоральні піски). Цит.: Teetzmänn, 1845.

23. *E. intermedia* (Host) Nevski [*Agropyron glaucum* (Desv. ex DC.) Roem. & Schult. (Пачоский, 1923)] (пирій середній) – спорадично у подах, лощинах та мікрозападинах. Автохтонний едифікатор та коедифікатор корінних і вторинних лучно-степових і лучних угруповань. Цит.: Пачоский, 1923; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 00177–00180, 02344.

24. *E. maeotica* (Prokud.) Prokud. (п. азовський) – у подах та мікрозападинах: мас. "Північний" (пирійник у поду 21 кв.), мас. "Південний" (кв. 85, блюдце). Зрідка. Цит.: Прокудин, Друлева, 1977; Елонова, 1990. ASCN: № 07143–07145.

25. *E. × mucronata* (Opiz) Prokud. (п. загострений) – мас. "Південний": кв. 25, 26 (по узбіччю старої дороги), діл. "Стара" (кв. 44), діл. "Успенівка"; мас. "Північний": 21 кв.; Великий Чапельський під: заг. № 5, 9, по межі з дендропарком [Губар Л.М., 2010 (!)]. Автохтонний коедифікатор лучно-степових та лучних фітоценозів. Зрідка. Цит.: Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, Водоп'янова 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01947, 01948, 12556.

26. *E. pseudocaesia* (Pacz.) Prokud.² [*Agropyron repens* (L.) P. Beauv. var. *pseudocaesium* Pacz. (Пачоский, 1912, 1923), *A. pseudocaesium* (Pacz.) Prokud. (Прокудин, 1940; Короткова, 1964)] (п. несправжньосизий, подовий) – Великий Чапельський під: заг. № 1, 4–7, 10 (у масі по днищу, берегах штучних водойм; чисельність різко збільшується при затопленні), мас. "Північний" (кв. 11, 15–17, 20, 21, 24), мас. "Південний" (кв. 35, 36, 42, 44–46, 50, 53, 54, 75, 84). Автохтонний едифікатор та коедифікатор у корінних лучних та лучно-болотних фітоценозах. Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Прокудин, 1940; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Цвелев, 1974; Прокудин, Друлева, 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 00170–00176, 02241–02244, 02369, 06200, 06857, 07130–07142, 10733, 10734, 10754–10763, 12358, 14230, 14576.

27. *E. repens* (L.) Nevski [*Triticum repens* L. (Teetzmänn, 1845; КНЕМ: Пачоский, 1911 г.), *Agropyron repens* (L.) P. Beauv. (Пачоский, 1923; Короткова, 1964)] (п. повзучий) – у подах, лощинах, рудеральних ектопах, забур'янених місцинах. Автохтонний едифікатор та коедифікатор корінних і вторинних лучно-степових і лучних угруповань. Численний. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1912, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: 01949–01966, 02367, 02368, 02492, 02494, 06186, 10043–10050, 10445–10447, 10449–10475, 10739–10741, 10747–10753, 10764–10766, 11526, 14231. КНЕМ: № 5239/14, 5246/3, 5246/5, 5246/6.

28. *E. × tesquicola* (Procud.) Procud. & Klovov [*Agropyron tesquicolum* Prokud. (Прокудин, 1940; Короткова, 1964)] (п. степовий) – по схилах та мікрозападинах: мас. "Північний" (кв. 11, 21, 22), мас. "Південний" (кв. 36, 37, 39, 55, 68). Автохтонний едифікатор та коедифікатор інтразональних фітоценозів. Зрідка. Цит.: Прокудин, 1940; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: 01935–01946, 07146–07149, 10689–10691, 10742–10746.

29. *E. trichophora* (Link.) Nevski [*Agropyron glaucum* (Desv.) P. Beauv. var. *villosum* Schmalh. (Пачоский, 1923), *A. trichophorum* (Link.) K. Richt. (Прокудин, 1940)] (п. волосистий) – спорадично по степу, у мікрозападинах: мас. "Північний" (кв. 15, 19, 21, 23, 24), мас.

¹ Вказівки Й.К. Пачоського (Пачоский, 1923) та Є.І. Короткової (1964) території степу не стосуються. Список Є.П. Веденькова та В.Г. Водоп'янової (1974) *Echinochloa crusgalli* не містить.

² М.М. Цвелєв (Цвелєв, 2006) зберігає за *E. pseudocaesia* попередньо визначений ним (Цвелєв, 1974) статус підвиду – subsp. *pseudocaesia* (Pacz.) Tzvel.

"Південний" (кв. 25, 26, 33, 44–46, 50, 51, 54, 55, 68, 73, 84, 87). Автохтонний едифікатор та коедифікатор лучно-степових угруповань. Цит.: Пачоский, 1923; Прокудин, 1940; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, Водоп'янова 1977; Прокудин, Друлева, 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01716–01721, 02238–02240, 02282–02287, 02341–02343, 02365, 02366, 02374, 06176, 06687, 06701–06720, 10091, 10735–10738, 11525.

30. *ERAGROSTIS minor* Host [*Poa eragrostis* L. (Teetzmänn, 1845), *Eragrostis poaeoides* P. Beauv. (Веденьков, Водоп'янова 1974)] (гусятник малий) – перелоги, збої, рудеральні екотопи, протипожежні прооранки. Автохтонний(?) асектатор вторинних угруповань. Спорадично. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02249–02251, 02606–02609, 06199, 14227.

31. *E. pilosa* (L.) P. Beauv. (г. волосистий) – мас. "Південний", старі дороги. Адвентивний асектатор степових серійних угруповань. Дуже рідко. Цит.: Пачоский, 1923¹; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990.

32. *EREMOPYRUM orientale* (L.) Jaub. & Spach [*Agropyron orientale* (L.) Roem. & Schult. (Пачоский, 1923)] (мортук, житничка східний(а)) – рудеральні екотопи, борозни, копаніри: мас. "Південний" (кв. 42, 59, 60, 76, 77). Адвентивний асектатор вторинних степових фітоценозів. Зрідка. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02487–02491, 02505, 02515, 02516, 02521–02535, 06181, 14245, 14712, 10134.

33. *E. triticeum* (P. Gaertn.) Nevski [*Agropyron prostratum* (L.) Eichw. (Пачоский, 1923)] (м., ж. пшеничний(а)) – мас. "Південний": кв. 33, 43, 59, 60, 76, – Великий Чапельський під (заг. № 7). Адвентивний асектатор вторинних степових фітоценозів. Зрідка. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02331, 02332, 02506–02514, 02517, 06180, 12682.

– *FESTUCA*² *beckeri* (Hack.) Trautv. [*F. laeviuscula* Klokov (Елонова, 1990)] (костриця Бекера) – цитується у попередньому конспекті Л.Д. Єлонової (Елонова, 1990), причому дублем: № 449 – *F. beckeri*, № 450 – *F. laeviuscula*. Єдиний її гербарний зразок з оригінальною етикеткою: "*Festuca valesiaca* Schleich. ex Gaud. subsp. *valesiaca*. Квартал 25, плакор. 22/V – 1973 г. Собр. и опр. Водоп'янова" супроводжується пізнішою "збіркою" вкладкою, з різними за часом і почерками записами: "*Festuca laeviuscula* Klok." (написано по затертому, перекреслено і дописано *Beckeri* (Hack.) Trautv. Det. Т. Соломаха, О. Дубовик, IV.1990). Проте, цей екземпляр, безперечно, належить до *F. rupicola* Neuff. (*Notae criticae* V. Shapoval, 10.01.2011)³. Цит.: Елонова, 1990. ASCN: № 02216.

34. *F. pseudodalmatica* Krajina ex Domin [*F. valesiaca* Gaudin aggr. (Веденьков, Водоп'янова, 1974)] (к. несправжньодалматська) – плакори та сухі схили. Автохтонний коедифікатор у ксерофітних фітоценозах. За Є.П. Веденьковим (Веденьков, 1989): "Наиболее ксерофильный вид из асканийских овсяниц". По солонцюватих відмінах темно-каштанового

¹ "По степной дорожке – редко... Этот злак попадался и раньше в виде элемента случайного" (Пачоский, 1923, с. 133).

² Як артефакт зазначимо, що у списку Ф. Тецманна (Teetzmänn, 1845) не фігурує жодної костриці. Єдина згадка *Festuca* – *F. serotina* L. – стосується роду *Cleistogenes* Keng. Причому, за розробленою Ф. Тецманном бальною оцінкою чисельності *F. serotina* істотно поступається домінуючим *Stipa capillata* чи *S. pennata* (5 проти 3000000 або 1300000), що виключає її домінантні едифікаторні позиції та стосунок до поширеної у асканійському степу *F. valesiaca*.

³ Рослина з виразно борознистими стеблами, щетинисто-опушеними під волоттю. Перша бічна вісь волоті ("нижня гілочка") складає 1/3 – 2/5 її загальної довж. Пластинка листка зісподу з 2 борознами (з кожного боку) і 3 заокругленими у поперечному розтині ребрами, а по внутрішній поверхні – з 7 ребрами, опушеними короткими, ледь помітними трихомами. Натомість, за діагнозом у псамофітної(!) *F. beckeri* "Ст. под метелкой голые и гладкие, редко на небольшом протяжении шероховатые и опушенные" (Определитель..., 1987), "Нижняя веточка метелки короткая, не длиннее 1/4 всей дл. соцвет. Пл. л. на внутренней поверхности обычно с 5–7 ребрами, густо покрытыми длинными волосками, сверху с (3) 5 (7) ребрами, из них 3 срединных треугольные" (Тверетина, 1977, с. 270, 311).

грунту і степових солонцях є едифікатором. Численний. Цит.: Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02219–02221, 14241, 14564–14566.

35. *F. pseudovina* Hack. ex Wiesb. [*F. valesiaca* Gaudin agg. (Веденьков, Водоп'янова, 1974)] (к. несправжньоовеча) – поди та схили (у пони́ззі) з лучно-каштановими ґрунтами. Автохтонний коедифікатор лучно-степових угруповань. Численний. Цит.: Веденьков, Водоп'янова, 1974; Тверетінова, 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02196–02200, 02212–02215, 02232–02234.

36. *F. rupicola* Heuff. [*F. sulcata* (Hack.) Nyman (Пачоский, 1923; Короткова, 1964), *F. valesiaca* Gaudin agg. (Веденьков, Водоп'янова, 1974)] (к. борозниста) – по схилах депресій, лощинах, у мікрозападинах з олущеними фітоценозами. Автохтонний едифікатор та коедифікатор. У сухі роки асоціює з *Phalacrachena inuloides* (Fisch. ex Schmalh.) Pjip по днищу Великого Чапельського поду (Веденьков, 1989). Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02201–02205.

37. *F. valesiaca* Gaudin [*F. sulcata* auct. non (Hack.) Nyman (Пачоский, 1923; Короткова, 1964)] (к. валіська, типчак) – плакори, схили, сухі поди. Автохтонний едифікатор та коедифікатор степових угруповань. Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Тверетінова, 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: 01829–01877, 01921–01934, 02015–02184, 02206–02211, 02632–02638, 02649–02701, 02785–02831, 06182, 06184, 06196, 07446, 10491–10509, 11880, 12389. КНЕМ: № 4161/2, 4161/9.

38. *HORDEUM leporinum* Link [*H. murinum* auct. non L., р.р. (Пачоский, 1923)]¹ (ячмінь заячий) – у дигресійних екотопах, локально формує зарості. Адвентивний едифікатор та коедифікатор лучно-степових серійних угруповань. Часто. Цит.: Пачоский, 1923; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 12675.

+39. *H. murinum* L. (я. мишачий) – по межах, узбіччю доріг, порушених ґрунтах. Адвентивний коедифікатор дигресійних угруповань. Спорадично. Цит.: Шаповал, 2006. ASCN: № 14211, 14575.

40. *KOELERIA cristata* (L.) Pers. [*K. gracilis* Pers., nom. illeg. (Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974)] (келерія, кипець гребінчаста(ий)) – плакори та сухі схили. Автохтонний коедифікатор степових угруповань. Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01744–01779, 01914–01920, 02288–02290, 02552–02563, 02565–02569, 02576–02581, 07962–07965, 11527, 11867, 12352, 14226, 14567–14570, 14728, 14748, 14811.

41. *LEYMUS ramosus* (Trin.) Tzevelev [*Agropyron ramosum* (Trin.) K. Richt. (Пачоский, 1923), *Aneurolepidium ramosum* (Trin.) Nevski (Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974), *Triticum ramosum* Trin. (КНЕМ: Пачоский, 1902)] (колосняк гіллястий) – перелogi, борозни, прооранки, рудеральні екотопи. Дигресійний едифікатор та коедифікатор степових і лучно-степових угруповань. Численний. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01620–01642, 02336–02340, 06189, 11522. КНЕМ: № 5238/4.

42. *LOLIUM perenne* L. (пажитниця багаторічна, англійський райграс) – мас. "Південний": кв. 59, 64. Адвентивний асектатор степових порушених угруповань. Винятково рідко. Цит.: Веденьков, Водоп'янова, 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 06250, 14763.

43. *MELICA transsilvanica* Schur (перлівка трансильванська) – єдиний локалітет у кв. 35 мас. "Південний" (оборанка, поруч з трасою Асканія-Нова – Чкалове). Скоріше, випадкова рослина. Цит.: Елонова, 1990. ASCN: № 07957, 07958.

44. *PHOLIURUS pannonicus* (Host) Trin. [*Lepturus pannonicus* (Host.) Kunth (Пачоский, 1923)] (лускохвосник паннонський) – Великий Чапельський під: по стоптаних берегах штучних водойм, оголених фрагментах у центрі днища (заг. № 4, 6, 7), – мас. "Південний" (під у кв. 50, порушений ґрунт). Автохтонний коедифікатор та асектатор лучних і лучно-болотних асоціацій (приурочений до глейосолодей). Часто, чисельність різко збі-

¹ "По дорожкам, около строений в самой экономии, и парках" (Пачоский, 1923, с. 135).

льшується при затопленні. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02228–02231, 14244, 14710.

45. *PHRAGMITES australis* (Cav.) Trin. ex Steud. [*P. communis* Trin. (Пачоский, 1923¹; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974)] (очерет звичайний, південний) – Великий Чапельський під: спорадично у ариках та копанках (заг. № 2, 4–8). Адвентивний едифікатор лучно-болотних угруповань. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02296–02297, 14559.

46. *POA angustifolia* L. [*P. pratensis* auct. non L., p.p. (Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923)] (тонконіг вузьколистий) – у подах, лощинах, по схилах і, почасти, плакорах. Автохтонний едифікатор та коедифікатор олучнених угруповань. Численний. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: 01801–01821, 01897–01901, 01912, 01913, 02298–02300, 06193, 10100–10103, 10137, 11529, 12353, 14726.

47. *P. bulbosa* L. [*P. bulbosa* L. var. *vivipara* Borckh. (Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923)] (т. бульбистий) – перелоги, випаси, рудеральні екотопи. Дигресивний едифікатор та коедифікатор степових, сильно порушених угруповань; автохтонний асектатор дернинно-злакових травостоїв (Веденьков, 1989). Численний. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01793–01800, 01902–01911, 02738–02780, 06183, 06245, 07051, 07449, 10104, 10105, 11528, 12375, 12651–12663, 13847, 14237, 14238, 14560, 14561, 14563.

48. *P. compressa* L. (т. стиснутий) – мас. "Південний", рудеральні екотопи: кв. 26 (у кюветі), 62 (по узбіччю старої дороги). Адвентивний асектатор лучно-степових угруповань. Винятково рідко². Цит.: Веденьков, Водоп'янова 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01788–01792.

49. *PSATHYROSTACHYS juncea* (Fisch.) Nevski (ламкоколосник ситниковий) – статус у флорі асканійського степу критичний. За Л.Д. Єловою (Елонова, 1990, с. 57): "Зафіксован Е.П. Веденьковым и А.Г. Веденьковой еще в 1986 г.", при цьому попередньо підкреслюється (с. 56), що його знахідка документується гербарним збором, але подібного зразка у гербарній колекції ASCN бракує! На території України до 2009 р. було достеменно відомо усього 3 локалітети *P. juncea*: долина р. Камишної (поблизу с. Стрільцівки Міловського р-ну Луганської обл.), ур. Корсак-Могила (окол. с. Мануйлівки Приморського р-ну Запорізької обл.) та 5 км на пд. від с. Славного Роздольненського р-ну АР Крим (Єна, Коломійчук, 2009). Таким чином, присутність цього диз'юнктивно-ареального елементу у флорі асканійського степу теоретично допустима, хоча у Криму, Приазов'ї та Луганській обл. *P. juncea* зростає у петрофітних степах (*Artemisia tauricae*-*Festucion*, *Festucenion valesiaca*). Цит.: Елонова, 1990.

+50. *PUCCINELLIA distans* (Jacq.) Parl. (покісниця розхилиста) – Великий Чапельський під: по берегах штучних водойм (заг. № 4, 6). Спорадично. Адвентивний асектатор у лучно-болотних фітоценозах. Цит.: Шаповал, 2006. ASCN: 4 герб. арк. без №.

51. *SCHENODORUS pratensis* (Huds.) P. Beauv. [*Festuca pratensis* Huds. (Веденьков, 1989; Елонова, 1990)] (костричник лучний) – Великий Чапельський під: заг. № 5 (у рівняку), № 7 (зх. схил, р-н Ільїнського водоскиду); мас. "Південний": кв. 37 і 46. Адвентивний асектатор лучних угруповань. Дуже рідко. Цит.: Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02217, 02218, 10510–10512.

52. *SCLEROCHLOA dura* (L.) P. Beauv. [*Poa dura* (L.) Scop. (Teetzmänn, 1845)] (твердоколос стиснутий) – рудеральні екотопи, витоптані місцини: часто у загонах Великого Чапельського поду, винятково рідко по мас. "Південний" (кв. 33, колишня ферма "Товарчийський"; кв. 43, 59, по екскурсійній стежці; кв. 65, по узбіччю дороги) та мас. "Північний" (кв. 6, збій). Адвентивний асектатор степових порушених угруповань. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02225–02227, 02495–02499, 14249, 14558.

¹ "Около оросительных канав, где первоначально был посажен" (Пачоский, 1923, с. 133).

² Зростає у масі по днищу прилеглого Барнашівського поду (окол. с. Скворцівки Каховського р-ну).

?53. *SECALE sylvestre* Host (жито ди́ке) – мас. "Південний", кв. 42 (плакор, по узбіччю старої дороги). Мабуть, випадкова рослина. Цит.: Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974.

+54. *SETARIA pumila* (Poir.) Roem. & Schult. [*S. glauca* auct. non (L.) P. Beauv. (Шаповал, 2006)] (мишій сизий) – спорадично по дніщу Великого Чапельського поду (заг. № 6, 7). Цит.: Шаповал, 2006. ASCN: 1 герб. арк. без №.

55. *S. verticillata* (L.) P. Beauv. [*Panicum verticillatum* L. (Teetzmänn, 1845)] (м. кільчастий) – мас. "Південний", 75 кв. (порушений ґрунт по межі цілинного степу), Великий Чапельський під (заг. № 1, 4). Адвентивний асектатор степових угруповань. Зрідка. Цит.: Teetzmänn, 1845; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, Водоп'янова 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990.

56. *S. viridis* (L.) P. Beauv. (м. зелений) – забур'янені місцини, перелоги, прооранки, межі: мас. "Південний" (кв. 34, 49, 50, 60), Великий Чапельський під (заг. № 1, 5). Адвентивний асектатор степових угруповань. Зрідка. Цит.¹: Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: 02324, 02325, 02329, 02582–02590, 06194, 07978, 12665–12668, 14243, 14557.

57. *STIPA capillata* L. (ковила волосиста, тирса) – плакори та схили. Автохтонний едифікатор та коедифікатор степових угруповань. Еколого-фітоценотичний оптимум формацій знаходиться на схилах (Веденьков, 1989). Численний. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Краснова, Кузьмичов, 1987; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01494–01509, 01592–01594, 01599–01601, 01689–01715, 02316, 02591–02604, 06202, 10730–10732, 11534, 14233, 14556. KHEM: № 5176/7.

58. *S. lessingiana* Trin. & Rupr. [*S. pennata* auct. non L., p.p. (Teetzmänn, 1845)] (к. Лесінга) – плакори. Автохтонний коедифікатор степових угруповань, локальний едифікатор по зоогенних викидах ґрунту, збагачених карбонатами. Численний. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Краснова, Кузьмичов, 1987; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01541–01564, 01585–01591, 01595–01598, 01602–01619, 01722–01743, 01878–01896, 02261–02276, 02315, 06197, 06403, 06408, 07492, 07603, 07605, 10483–10489, 10723–10725, 11532, 12388, 14234, 14550, 14718, 14727, 14738.

?59. *S. maeotica* Klokov et Ossychnjuk (к. приазовська) – статус критичний. Цитується Л.Д. Єлоною (Елонова, 1990) за оригінальними зборами 1990 р. та "першою знахідкою О.М. Дубовик у 1955 р."(? – В.Ш.). А.М. Краснова та А.І. Кузьмичов (1987, с. 79) при характеристиці *S. maeotica* у флорі асканійського степу зазначають: "Ми наводимо цей вид за зборами О.М. Дубовик (Асканія-Нова, цілинний степ, 23.07.74 [KW])". Подальших знахідок не було, хоча "в 1990 г. этот приазовский эндемик единожды видела Л.Д. Елонова в травостое 74 квартала" (Веденьков, Дрогобыч, 2003). Але факти наступні. Гербарного зразка *S. maeotica*, "побаченої" у 1990 р. Л.Д. Єлоною, у колекції ASCN нема. У гербарному фонді KW зберігається усього 5 герб. арк. *S. maeotica* з Донецької обл., "Хомутовського степу": збори Ф.О. Гриня 11.VI.1955 р. (Notae criticae М.В. Клоков) та Н.П. Шупранова 31.V.1975 р. (Det. В.В. Осычнюк), – і Луганської обл., долини р. Лугань (11.V.1972 р. Leg. & det. В.С. Ткаченко). Таким чином, і тут асканійського матеріалу по *S. maeotica*, про що наголошують А.М. Краснова та А.І. Кузьмичов (1987), а потому – Л.Д. Єлонова (Елонова, 1990), бракує. Попри це, за В.М. Остапком (2009) *S. maeotica* дотепер охороняється у Біосферному заповіднику "Асканія-Нова". Цит.: Краснова, Кузьмичов, 1987; Елонова, 1990; Остапко, 2009.

60. *S. ucrainica* P. Smirn. [*S. pennata* auct. non L., p.p. (Teetzmänn, 1845), *S. zalesskii* auct. non Wilensky, *S. tirsia* Zalesskii, non Steven (Пачоский, 1923)] (к. українська) – плакори та сухі схили. Автохтонний едифікатор та коедифікатор степових угруповань. Численний. Цит.: Teetzmänn, 1845; Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Краснова, Кузьмичов, 1987; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01510–

¹ У списках Й.К. Пачоського (Пачоский, 1923) та Є.І. Короткової (1964) зазначається з прилеглої території: парк, смітники, поля, дороги.

01540, 01565–01584, 01822–01828, 02003–02014, 02235–02237, 02252–02259, 02314, 06386–06402, 06404–06407, 06409–06417, 06421–06422, 07500, 07602, 07606, 10478–10482, 10726–10729, 12092, 12394, 14235, 14547–14549, 14737. KHEM: № 5195/4.

61. TAENIATHERUM asperum (Simonk.) Nevski [*Elymus caput-medusae* auct. non L., p.p. (Teetzmann, 1845), *Hordeum caput-medusae* auct. non (L.) Coss. & Durieu, p.p. (Пачоский, 1917¹)] (стрічкоосник шорсткий) – поди, мікрозападини, рудеральні екотопи: Великий Чапельський під (заг. № 7, пн. схил, лощини), мас. "Південний" (кв. 26, 42, 59). Адвентивний² асектатор лучно-степових угруповань. Зрідка. Цит.: Teetzmann, 1845; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, Водоп'янова 1977; Прокудин, 1977; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 01781–01787, 02307–02310, 06204.

– (!) *TRITICUM aestivum* L. (пшениця літня, м'яка) – "Несколько десятков растений в состоянии восковой спелости найдены на нарушенной почве в квартале 75" (Веденьков, Водоп'янова 1977, с. 54). У природному ядрі зникла³; спорадично трапляється по смітниках, опіллях та рудеральних екотопах у буферній зоні. Цит.: Веденьков, Водоп'янова, 1977.

62. VENTENATA dubia (Leers) Coss. (вентената сумнівна) – поди, лощини та прилеглі схили, колії старих доріг: по днищу Великого Чапельського поду у заг. № 4, 6, 7, мас. "Південний" (кв. 33, 44, 50, 61). Спорадично, чисельність різко флюктує. Автохтонний асектатор зональних та інтразональних угруповань. Цит.: Пачоский, 1923; Короткова, 1964; Веденьков, Водоп'янова, 1974; Веденьков, 1989; Елонова, 1990. ASCN: № 02186–02188, 02433–02438, 06177, 07708, 10136, 11530, 13815, 14212, 14711.

Висновки

Таким чином, за результатами аналізу попередніх флористичних зведень, поточних реінвентаризаційних обстежень 2003–2010 рр. та критичної ревізії гербарних колекцій конспект флори Роасеае природного ядра Біосферного заповідника "Асканія-Нова" складає 62 види, при цьому 8 із них (12,9% загального об'єму родини) зазначені уперше: *Alopecurus aequalis* Sobol., *Anisantha sterilis* (L.) Nevski, *Apera maritima* Klovov, *Arrhenatherum elatius* (L.) J. Presl & C. Presl, *Cynodon dactylon* (L.) Pers., *Hordeum murinum* L., *Puccinellia distans* (Jacq.) Parl., *Setaria pumila* (Poir.) Roem. & Schult.

Зі списку вилучено 8 видів, що згадувались попередниками, починаючи з Ф. Тецманна (Teetzmann, 1845). Частина їх не стосується території сучасного природного ядра, частина неточно визначені, зведені у синоніми або є сумнівними вказівками, не підтвердженими гербарними зборами: *Agropyron fragile* (Roth) P. Candargy, *A. lavrenkoanum* Prokud., *Agrostis alba* auct. non L., *Brachiararia mutica* (Forssk.) Stapf, *Cleistogenes bulgarica* (Bornm.) Keng, *Elytrigia bessarabica* (Savul.) Prokud., *Festuca beckeri* (Hack.) Trautv. та *Triticum aestivum* L. Ще 3 види наводяться з критичним таксономічним статусом або ценотичною позицією – рослини з вірогідністю зростання і подальших знахідок в асканійському степу, але не відмічені у ході поточної реінвентаризації: *Psathyrostachys juncea* (Fisch.) Nevski, *Secale sylvestre* Host та *Stipa maevotica* Klovov et Ossyczynjuk.

Нарешті підкреслимо, що у поданому конспекті зібрано 64 синоніми з попередніх флористичних зведень асканійського степу, у т.ч. 18 неправильно вживаних номенклатурних назв – "misapplied names". Таким чином, уперше зведено у єдиний номенклатурний чекліст зі спільною таксономічною інтерпретацією результати усіх інвентаризацій флори

¹ Наводиться Й.К. Пачоським (Пачоский, 1917, с. 212) з поду економії Іванівка К.Е. Фальц-Фейна у межиріччі Дніпро–Інгулець (окол. с. Максима Горького Бериславського р-ну Херсонської обл.): "В нескольких местах замечен *Hordeum caput medusae* (в виде расы *asperum*), растение для наших мест, без сомнения, заносное, в последнее время (1915 г.) около Ивановки произрастающее кое где даже очень обильно". Досить часто у подах Лівобережжя Нижнього Дніпра – Малому Чапельському, Барнашівському (зарості), Агаймманському.

² За С.П. Веденьковим та В.Г. Водоп'яною "считается аборигеном, поскольку наблюдается очень давно на степи" (Веденьков, Водоп'янова 1977, с. 52).

³ Періодичні знахідки *Triticum aestivum* у степу не виключені, але за цією логікою до флористичного списку треба включати практично усі культурні рослини регіону, що іноді зростають (проростають) у засмічених місцинах.

1845–2010 рр. Цей чекліст, загалом, об'єднує 126 таксономічних категорій (абсолютна більшість – у ранзі "сучасного" виду), із них лише 49,2% репрезентують актуальний склад флори Роасаеа природного ядра Біосферного заповідника "Асканія-Нова".

- Веденьков Е. П. Флора заповідника "Асканія-Нова" (аннотированный список цветковых растений заповедной степи) / Е. П. Веденьков. – М., 1989. – 52 с.
- Веденьков Е. П. Флора заповідного степу "Асканія-Нова" / Е. П. Веденьков, В. Г. Водоп'янова // Рослинні багатства заповідного степу і ботанічного парку "Асканія-Нова". – К. : Наук. думка, 1974. – С. 11–58.
- Веденьков Е. П. Распространение редких, исчезающих и эндемичных видов флоры цветковых в заповедной степи "Асканія-Нова". 1. Особо охраняемые виды / Е. П. Веденьков, Н. Е. Дрогобыч // Вісті Біосферного заповідника "Асканія-Нова". – 2003. – Т. 5. – С. 18–30.
- Гавриленко Н. О. Спонтанна флора дендропарку "Асканія-Нова" / Н. О. Гавриленко, І. І. Мойсієнко, В. В. Шаповал // Вісті Біосферного заповідника "Асканія-Нова". – 2008. – Т. 10. – С. 49–73.
- Елонова Л. Д. Реинвентаризация и анализ современного состояния флоры цветковых растений заповедной степи "Асканія-Нова" / Л. Д. Елонова // Мониторинг состояния геофизической среды и биоты Украинского государственного биосферного заповедника "Асканія-Нова" в его типичном природно-антропогенном ряду экосистем : отчет о НИР (заключительный) / УНИИЖ "Асканія-Нова". – № ГР 01870098818. – Асканія-Нова, 1990. – 181 с.
- Єна А. В. Ламкоколосник ситниковий *Psathyrostachys juncea* (Fisch.) Nevski (*Elymus junceus* Fisch.) / А. В. Єна, В. П. Коломійчук // Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я. П. Дідуха. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – С. 235.
- Зиман С. М. Тримовний словник назв судинних рослин флори України / С. М. Зиман, Я. П. Дідух, Д. М. Гродзинський, М. М. Федорончук, О. В. Булах. – К. : Фітосоціоцентр, 2008. – 320 с.
- Короткова Е. И. Динамика растительного покрова южно-украинской степи по наблюдениям в Аскании-Нова / Е. И. Короткова : дис... канд. биол. наук : 03.00.05. / Ботан. ин-т им. В. Л. Комарова АН СССР – Л., 1964. – 243 с.
- Краснова А. М. Стан охорони рідкісних та ендемічних видів рослин заповідника "Асканія-Нова" / А. М. Краснова, А. І. Кузьмичов // Український ботанічний журнал. – 1987. – Т. 43, № 3. – С. 77–80.
- Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – К. : Наук. думка, 1987. – 548 с.
- Остапко В. М. Ковила азовська *Stipa maеotica* Klovov et Ossyczjuk (*S. rubentiformis* auct. non P. Smirn.) / В. М. Остапко // Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я. П. Дідуха. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – С. 235.
- Остапко В. М. Сосудистые растения юго-востока Украины / В. М. Остапко, А. В. Бойко, С. Л. Мосякин. – Донецк : Ноулидж, 2010. – 247 с.
- Пачоский И. Очерк растительности Днепровского уезда Таврической губернии / И. Пачоский // Зап. Новороссийского общ. естествоиспытателей. – Одесса : Типо-литография А. Шульце, 1904. – Т. XXVI. – С. 1–152.
- Пачоский И. Заметки о флоре Днепровского уезда Таврической губернии / И. Пачоский // Отд. оттиск из Зап. Новорос. общ. Естествоиспытателей. – Одесса : Коммерческая типография Б. И. Сапожникова, 1912. – Т. XXXIX. – С. 1–31.
- Пачоский И. К. Описание растительности Херсонской губернии / И. К. Пачоский. – Херсон : Паровая типо-литография С. И. Ольховикова и С. А. Ходушина, 1917. – Т. II : Степи. – 366 с.
- Пачоский И. К. Список растений, обитающих на территории Государственного Заповедника "Асканія-Нова" / И. К. Пачоский // Изв. Гос. Степного Заповедника "Асканія-Нова". – Херсон, 1923. – Т. II. – С. 97–144.
- Прокудин Ю. М. Рід *Agropyrum* Gaertn. – Пирій / Ю. М. Прокудин // Флора УРСР. – К. : Вид-во АН УРСР, 1940. – Т. II. – С. 326–360.
- Прокудин Ю. Н. Род *Taeniatherum* Nevski – Лентоостник / Ю. Н. Прокудин // Злаки Украины (Анатомо-морфологический, кариосистематический и эколого-фитоценотический обзор) / Отв. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 117–120.
- Прокудин Ю. Н. Род *Elytrigia* Desv. – Пырей / Ю. Н. Прокудин, И. В. Друлева // Злаки Украины (Анатомо-морфологический, кариосистематический и эколого-фитоценотический обзор) / Отв. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 52–76.
- Словник українських наукових і народних назв судинних рослин / Укладач Кобів Ю. – К. : Наук. думка, 2004. – 800 с.
- Тверетина В. В. Род *Festuca* L. – Овсяница / В. В. Тверетина // Злаки Украины (Анатомо-

- морфологический, кариосистематический и эколого-фитоценотический обзор) / Отв. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 265–320.
- Тецман Ф. Про південно-російські степи та маєтки герцога Ангальт-Кетенського, що знаходяться в Таврії / Ф. Тецман // Вісті Держ. Степового Заповідника "Чаплі". – Харків, 1926. – Т. III. – С. 121–146.
- Цвелев Н. Н. Род Пырей – *Elytrigia* Desv. / Н. Н. Цвелев // Флора европейской части ССР / Отв. ред. Ан. А. Федоров. – Л. : Наука, 1974. – Т. I. – С. 142–149.
- Цвелёв Н. Н. Краткий конспект злаков (Poaceae) Восточной Европы: начало системы (трибы Bambuseae – Bromaeae). *Conspectus brevis Poacearum Europae Orientalis: initium systematis (tribus Bambuseae – Bromaeae)* / Н. Н. Цвелёв // Новости сист. высш. раст. – 2006. – Т. 38. – С. 66–113.
- Шаповал В. В. До об'єму судинної флори природного ядра Біосферного заповідника "Асканія-Нова" / В. В. Шаповал // I відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини (м. Херсон, 6 квітня 2006 р.) : тези доп. – Херсон : Айлант, 2006. – С. 64.
- Czerepanov S. K. *Vascular Plants of Russia and Adjacent States (the Former USSR)* / S. K. Czerepanov. – Cambridge : University Press, 2007. – 532 p.
- International Plant Names Index (IPNI). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ipni.org.
- Mosyakin S. L. *Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural Checklist* / S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk / Ed. S. L. Mosyakin. – Kiev : M. G. Kholodny Institute of Botany, 1999. – 345 p.
- Teetzmänn F. Ueber die Südrussischen Steppen und über die darin im Taurischen Gouvernement belegen Beisitzungen des Herzogs von Anhalt-Kothen / F. Teetzmänn // Beiträge zur Kenntniss des Russischen Reiches und der angränzenden Länder Asiens. – St. Petersburg : Akademie der Wissenschaften, 1845. – S. 89–135. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.google.com.ua>.
- Shapoval V. V. Re-inventory results of a vascular flora of the ascanian steppe for 2003–2010 // V. V. Shapoval // 8th European Dry Grassland Meeting. Dry Grassland of Europe : biodiversity, classification, conservation and management, Uman', 13–17 June 2011 : Abstracts & Excursion Guides. – Uman' : Publisher-polygraphic center "Vizavi", 2011. – P. 58.

Надійшла 16.09.2011 р.

Рекомендує до друку
І.І. Мойсієнко